

Реферат на тему: "Підручники з літератури в школах і гімназіях Західної України у перші десятиліття XX ст"

Тематично-літературні реферати

Реферат на тему:

Підручники з літератури в школах і гімназіях Західної України у перші десятиліття XX ст.

У перших десятиліттях XX ст. розвиток української освіти в Галичині обумовлювався кількома важливими суспільно-політичними чинниками: перебуванням українських земель з кінця XVIII ст. в Австро-Угорській імперії, а з 20-х рр. XX ст. до 1939 р. — у складі Польської держави.

Нелегке становище української освіти на західноукраїнських землях за влади Габсбургів погіршилося в часи польського панування. Поляки ставили офіційну мету ополячити українців, прикладали до цього потужні державні зусилля, але українська політична думка, громадські та політичні організації оперті на, хоча і недовгий, історичний досвід самостійного існування України у 1917-1920 рр. та широке самоврядування українства у попереднє століття в Галичині, чинять активне протиборство. Продовжують існувати і розвиватись українські школи, гімназії, у Львові діє підпільний університет.

Створюються, хоча й під наглядом польських освітянських властей, оригінальні навчальні програми для українського шкільництва, підручники.

У 20-30-х рр. поширюються утраквістичні (двомовні українсько-польські школи). Навіть коли в українській школі було кілька поляків, то школа ставала утраквістичною. То був не найкращий час для українського шкільництва.

Свідки тих подій так згадували про становище української освіти: "В часі польського режиму від половини 1919 до 1939 р. цей стан, очевидно, погіршився, бо народне шкільництво полонізовано на основі права і безправ'я, а в фіктивних українських школах з-правила вчили польські вчителі, які навіть не знали української мови.

Замість Краєвої Шкільної Ради створено уряд Шкільного Куратора для 3-ох східно-галицьких воєводств: львівського, станіславівського і тернопільського з відсуненням громадського елементу. Куратор підлягав безпосередньо міністрові освіти в Варшаві.

Український народ у боротьбі за шкільництво почав масово закладати приватні українські школи, яким польська влада і польське громадянство ставило всякі перешкоди, правні й фактичні. Отак, українське громадянство мусило платити податок на утримання польських державних шкіл, а крім того удержувати свої приватні школи" [17, 544-545].

У кращих підручниках із літератури того часу реалізовувалися суспільно-політичні і педагогічні ідеї, вироблені у відносно сприятливих умовах існування української школи в Австро-Угорщині. Українські освітяни, вчені і педагоги, прагнули формувати національно свідомі покоління школярів на кращих патріотично наснажених і високохудожніх творах української літератури і здобутках вітчизняної літературної критики. Хоча, звичайно, так було не завжди.

Початок ХХ ст. характеризувався остаточною перемогою над москвофільськими вподобаннями окремих груп української інтелігенції, орієнтацією українського суспільства на одну українську літературну мову, боротьбою з полонізацією національної школи, прагненням розвивати демократичні принципи освіти.

Цими ідеями були наповнені нові підручники з літератури, що розвивали кращі традиції навчальної книжки, закладені М.Шашкевичем, Я.Головацьким, В.Ковальським, О.Торонським, О.Барвінським, П.Кулішем, О.Огоновським та ін. У ХХ ст. навчальну книжку з літератури удосконалювали західноукраїнські вчені й вчителі Й.Застирець, Ю.Романчук, О.Попович, К.Лучаковський, А.Крушель-ницький, М.Возняк, Б.Лепкий, В.Радзикович та ін.

Важливе значення для вивчення літератури в школі мали літературознавчі і педагогічні погляди видатного письменника, критика і літературознавця І.Франка. Його літературні огляди, відгуки у пресі на підручники, оцінки стану викладання художнього слова залишаються актуальними для середньої і вищої школи й сьогодні. Художнє слово письменника, його ліричні, епічні та драматичні твори від початку ХХ ст. посіли вагоме місце у підручниках і хрестоматіях, збагачуючи школярів естетичними образами прекрасного, патріотично наснаженим словом, українською національною ідеєю.

Орієнтація на національну ідею пронизувала увесь творчий доробок І.Франка, особливо яскраво спалахнувши у його поетичному слові, зокрема в політичній поезії "Не пора, не пора..."

Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служить!
Довершилась України кривда стара,
Нам пора для України жить!
Не пора, не пора, не пора
За невігласів лить свою кров
І любити царя, що наш люд обдира, —
Для України наша любов!

Як характерну рису існування українського суспільства в Галичині треба відзначити, що воно, позбавлене національної державності, створювало громадські структури самоуправління та активно підтримувало розвиток багатьох напрямків українського життя у духовній і матеріальній сферах.

Погляди на зміст національної освіти, її пріоритети були справою широкого кола інтелігенції, української громадськості, які не з примусу влади чи якоїсь партії ставили

і вирішували актуальні завдання навчання і виховання підростаючого покоління, тримали в полі зору стан освіти українських дітей в усій Польській державі, на Буковині і в Закарпатті. Симптоматичним у цьому зв'язку є витяг із резолюції, ухваленої загальним з'їздом вчителів Галичини у Львові 16 травня 1932 р. з нагоди 50-річчя освітньо-виховного товариства "Рідна школа". Цей документ цілком переконливо свідчить про прогресивні, натхненні національною ідеєю, суспільні і педагогічні пріоритети українців Галичини у сфері освіти, про їхню стурбованість станом формування національно свідомого покоління в умовах денаціоналізації. У цьому документі українці закликалися:

"1 б) Домагатися такого змісту навчання і виховання (програми, підручники, виховна система), щоб державні (під Польщею — О.В.) і приватні школи усіх типів і ступенів відповідали національним, культурним і суспільним потребам українського народу та спиралися на джерела його культури і традиції.

1 д) Домагатися, щоб Управа українського шкільництва була в українських руках і щоб в українських школах українську молодь вчив і виховував український вчитель.

II. Загальний з'їзд звертається до всіх одиниць вчителів і до всього українського громадянства з зазивом зосередити усі сили довкола змагань за українську державну школу всіх типів, за національний зміст школи" [18, 23-24].

Цей документ свідчить про глибоке усвідомлення українською громадськістю національної спрямованості освіти, про громадянську стурбованість українців як нації, що живе в умовах іншомовної держави.

Організатором багатьох освітніх заходів у краї було Руське Педагогічне Товариство, яке з часу свого створення у 1881 р. діяло під різними назвами до 1939 р. (з кінця XIX ст. до 1912 р. воно мало назву Руське Педагогічне Товариство, з 1912-го — Українське Педагогічне Товариство, з 1926-го — "Рідна школа"). Громадське об'єднання, діючи у складних умовах політичної конфронтації з польськими владними структурами за українську освіту, засновувало школи з рідною мовою навчання, "було найважливішим шляхом до збереження українцями своєї національної окремішності, формування в молоді національної свідомості та гідності" [19, 26].

Після поразки визвольних змагань українського народу 1917-1920 рр. Центральна Рада не втратила своїх завоювань у багатьох сферах народного життя, зокрема у шкільництві. Сотні українських освітян, що активно впроваджували національну освіту на Наддніпрянській Україні у 1917 — 1920 рр. змогли реалізувати свій досвід навчання дітей і підручникотворення у Західній Україні, знайшовши тут розуміння і підтримку не тільки серед українства, але до певної міри і серед польського суспільства.

Так, видатний український історик культури і церкви, церковний і культурний діяч І.Огієнко не тільки працював на викладацькій ниві в Галичині після ліквідації УНР, але й видавав тут книжки для широких мас українського населення, закликаючи народ плекати рідне слово, культуру і школу.

Характерним для його патріотичної позиції і діяльності було видання у 1936 р. у Жовкві своєрідного катехизу — правил щодо використання рідної мови широкою

громадськістю — "Наука про рідномовні обов'язки". Катехиз сповнений високим пафосом любові до рідної мови, "наріжного каменя існування народу як окремої нації", без якого немає самостійного народу, а тому й незалежної Української держави.

І.Огієнко зумів розглянути практично всі напрямки взаємин українців із рідною мовою. Він розкрив взаємини держави з рідною мовою, рідномовні обов'язки кожного свідомого громадянина та десять його найголовніших мовних заповідей. Вивів такі важливі правила для українців Галичини, як "одна літературна мова, один правопис, одна вимова для одного народу", сформулював обов'язки перед рідним словом письменників, журналістів, учнів і студентів, практично всіх верств народу. Отже, навіть в умовах унітарної Польської держави українці мали можливість плекати свій національний дух.

Особливого значення надавав І.Огієнко плеканню рідного слова у школі — "найсильнішому джерелу вивчення й консервації своєї рідної мови взагалі, а літературної зокрема". Щодо дотримання норм літературної мови в підручниках та в інших навчальних книжках він стверджував:

"3. Ціле громадянство мусить пильнувати, щоб усі підручники по його школах були писані тільки соборною літературною мовою, і то такою зразковою мовою, щоб на ній мовно виховувалася молодь...

9. Кожна школа повинна подбати про зразковий добір книжок для шкільної бібліотеки, оминаючи все, що писане не чистою літературною мовою.

10. Кожна школа мусить конче мати підручну бібліотечку для вивчення рідної літературної мови з необхідними граматиками, словниками, довідковими книжками й мовними журналами..." [20, 36-37].

Правила мовної поведінки українського громадянина, сповнені пафосу національної ідеї, — це критерії поведінки у найважливішій галузі національного буття, у мовній сфері. Позиції, виголошені І.Огієнком, мали вагомий вплив не тільки на українців в Галичині. Вони й сьогодні, на початку ХХІ ст., залишаються актуальними для виконання українцями в західній діаспорі, стають важливим чинником виховання широких народних мас у незалежній Україні, де національна ідея стає провідним фактором формування молодого покоління. Як бачимо, духовна єдність українського народу забезпечувалася всупереч багатьом негативним чинникам силами провідних діячів української культури.

Суспільно-політична активність українців у Галичині, педагогічні традиції минулих десятиліть безпосередньо впливали і на зміст підручників з літератури, на їхнє призначення у сфері формування світогляду і художніх смаків українців. Про пошуки нових за змістом підручників з літератури, які б відповідали вимогам часу, педагог Й.Застирець на початку ХХ ст. писав: "Брак відповідного короткого підручника історії нашої словесності відчувала наша суспільність від довшого часу взагалі, а молодіж обох полів (статей — В.О.) в особенності.

...Учебники гімназійальні подають вправді багатий апарат научний, але з предовгими вступами, в котрих русин-ученик при наших обставинах не може

орієнтуватись, не говорячи вже о студентах інших народностей в неруських гімназіях" [21, 3].

Такий підручник, який би враховував потреби певного типу учнів, Й.Застирець видав 1902 р. власним коштом. Автор-укладач чи не вперше в методиці української літератури прагнув створити навчальну книжку, так би мовити у скороченому варіанті, для учнів-неукраїнців, які в неукраїнських гімназіях Галичини могли б опановувати українське художнє слово.

Серед джерел, що увійшли до змісту підручника, Й.Застирець називає лекції О.Огоновського і О.Колесси, професорів Львівського університету, а також власні дослідження літературно-художньої творчості.

"Історія..." Й.Застирця, — це, власне, хрестоматія, яка охоплює, за класифікацією упорядника, староруський період її розвитку до кінця XVI ст. (Берестейська унія), потім наступний період — псевдокласицизм (від 1696 р. до появи "Енеїди" І.Котляревського) і, нарешті, третій період — від 1798 р. "по нинішній день" — початок XX ст.

Слід відзначити, що автору не вдалося перебороти деякі з не найкращих традицій підручникотворення в Галичині у попередні десятиліття. Так, зокрема, до книжки введено не тільки найвидатніші явища українського художнього слова, але й такі, що не витримували перевірки часом як малохудожні чи належні до відкинутого вже на той час українською інтелігенцією москвофільського письменства. Такими були введені до підручника твори Б.Дідицького, Д.Зубрицького та ін.

Підручник викликав гостру критику з боку І.Франка щодо його невисокого мовного рівня та маси фактичних помилок у критичних текстах, дібраних автором-укладачем. Від цієї критики Й.Застирця не врятували ні позитивні відгуки на рукопис книжки шкільних інспекторів, ні архієпископське благословення, яке, як він пише у вступі, прийшло до нього в час друкування підручника.

І.Франко гостро критично, виявляючи свій принциповий погляд на роль і зміст навчальної книжки для школи, вказував у своїй рецензії: "...а, мабуть, єдино в ній (у книжці — В.О.) цілі, щоб задокументувати, як мало руської мови і літератури вміють тепер деякі гімназіяльні вчителі сього предмета" і далі: "...приходилося б корегувати майже кожную сторінку..." [22, 223].

Й.Застирцю І.Франко протиставляє позитивний приклад навчальної книжки з літератури О.Барвінського, про якого він пише у рецензії: "...такі огляди далеко ліпші, ніж сей (тобто Й.Застирця — В.О.), знаходяться в читанках О.Барвінського" [там само, 223].

Отже, спроба урізноманітнити зміст навчальної книжки з літератури, зробити його цікавим для учнів-неукраїнців автору-укладачеві вдалася не зовсім: підручник не витримав високих вимог щодо мовної культури та засвідчив ряд прикрих фактичних помилок.

Слід додати, що спроби повернення на уроках літератури до деяких забутих засобів і прийомів, властивих словесності як навчальному предмету, постійно виринають протягом усього XX ст. у методиці літератури, затухаючи і з'являючись знову,

звичайно, за певної демократизації в освіті, в умовах вибору.

Серйозне літературно-мовне розширення у книжці Й.Застирця могло б мати значний сенс у старших класах шкіл і гімназій, якби не та обставина, що підручник призначений дітям 5 класу. Сьогоднішня ж психолого-педагогічна наука таких перевантажень не вітає. До того ж на початку ХХ ст. цей підхід до вивчення словесності був прийнятним літературознавством і мовознавством, але не шкільною практикою.

Цікавим фактом для історії становлення підручника з літератури на поч. ХХ ст. є хрестоматія "Взори поезії і прози" К.Лучаковського, викладача класичної філології, призначена для 5 класу середніх шкіл.

Ця книжка цікава перш за все тим, що К. Лучаковський широко поєднав принцип вивчення української літератури із зарубіжною європейською. Хрестоматія викликає певний інтерес підходами до засвоєння літературознавчої термінології, обсягом і характером залучуваних до вивчення у середніх класах творів вітчизняних письменників.

Укладач прагнув охопити широке коло зарубіжних письменників, поміщаючи їхні твори поруч з аналогічними за жанрами творами українських авторів. Так, зокрема, у розділі народної й авторської поезії поруч з українськими епічними творами він вміщує уривки з Гомерової "Одісеї", а поруч із драматичними — "Енеїду" Вергілія. У розділі балад автор подає для порівняння з українськими творами "Короля Ліра" Шекспіра.

Серед включених до хрестоматії авторів ми бачимо твори Байрона, Квінта Горація, Піндара, Вергілія, Сервантеса та ін. Отже, давня плідна традиція включення до навчальних книжок творів зарубіжної літератури від часів Київської Русі ("Ізборники Святослава") простежується через середні віки у навчальних книжках із риторики, граматики, поетики, у ХІХ ст. через підручники В.Ковальського та О.Торонського, на початку ХХ ст. — у хрестоматії К.Лучаковського.

Відзначимо, що протягом ХХ ст. ця традиція — один із провідних принципів вивчення літератури в школах України, а на кінець ХХ ст. зарубіжна література стає окремим самостійним предметом, збагачуючи українських школярів високими досягненнями і світового художнього слова.

Цікавим і перспективним у посібнику К.Лучаковського є підхід до шкільного курсу літератури як до словесності — інтегрованого курсу мови і літератури. Це проявляється у тому, що учням пропонуються не лише твори художнього типу, але й науково-публіцистичного як зразки різноманітних стилів української словесності. Так, в другому розділі хрестоматії можна побачити нарис із подорожніх вражень М.Грушевського "Венеція", історичне оповідання І.Коко-рудза "Мікени", нарис Я.Окуневського "З подорожі по Єгипту", уривки з подорожніх записок Є.Олесницького "Вибух Везувія" та ін. Автором включено до хрестоматії листи Т.Шевченка до М.Костомарова, лист В.Барвінського до Л.Гусара, а також уривки з щоденника Т.Шевченка та ін.

Значний вклад в українське підручникотворення на поч. ХХ ст. вніс відомий

письменник, педагог і громадський діяч А.Крушельницький. Його букварі, читанки і підручники з літератури прийшли замість навчальних книжок О.Барвінського, О.Огоновського, О.Партицького та інших вчених-педагогів і вчителів-практиків.

А.Крушельницький мав значний досвід педагогічної діяльності, який нараховував понад 30 років. Протягом цього часу він працював учителем у кількох галицьких гімназіях: в Ярославській, Коломийській та Рогатинській. Директором — у Станіславській, Рогатинській та Городенківській.

А.Крушельницький уклав і видав на початку ХХ ст. "Руську читанку для 1-го класу середніх шкіл", "Українську читанку для 4 класу", здійснив видання серії книжок дитячої літератури "Нашим найменшим" та "Читаночки української дитини".

Про використання підручників А.Крушельницького в одній із галицьких гімназій у перші десятиліття ХХ ст. свідчить педагогічне дослідження Е.Клоса і І.Курилка, які писали: "Рідну літературу в гімназії вивчали з читанок О.Барвінського та книги К.Лучаківського "Взірці прози та поезії для 5 класу шкіл середніх", а також із "Староруської хорестоматії для висших клас" О.Огоновського. У 1911/12 шк. р. в УАГ поступово починають вводити для вивчення української літератури читанки А.Крушельницького, які спочатку витіснили старі читанки із молодших класів, а з 1913/14 шк. р. стали єдиними книгами для вивчення літератури в усій нашій гімназії...

Ці підручники, укладені з глибоким знанням справи та розумінням психології підлітків, зробили вагомий внесок у методику викладання української мови та літератури в гімназіях" [23, 181].

Сучасний дослідник творчості А.Крушельницького Микола Дубина дав високу оцінку підручникомвірній праці педагога: "З-поміж відомих читанок ці (А.Крушельницького — В.О.) виразно відрізнялися логічністю педагогічних засад, продуманістю композиції і більшою насиченістю творами (чи фрагментами з них) українських митців, багатьма взірцями народнопоетичної творчості. В них була найширше представлена література Наддніпрянської України, і зокрема творчість Тараса Шевченка. За правдиве її висвітлення в західноукраїнському літературознавстві, і зокрема на сторінках підручників з літератури, А.Крушельницький боровся впродовж усього свого життя" [24, 22].

Видані Крушельницьким підручники і посібники переходять межі Галичини, стають популярними на Наддніпрянській Україні у часи УНР, а також у західній діаспорі.

Важливим внеском у шкільне вивчення літератури була праця відомого українського літературознавця М.Возняка — підручник-хрестоматія "Старе українське письменство". Робота ця була створена вченим на основі власного широкого і глибоко наукового курсу тритомної "Історії української літератури", виданої у 1922-24 рр.

"Старе українське письменство" було видано 1922 р. у Львові громадською організацією Українське Педагогічне Товариство. В книжці простежується широкий науковий історико-літературний підхід до становлення українського письменства від найдавніших часів до кінця ХVIII ст.

За науковою глибиною і широтою охоплення досліджуваного матеріалу ця

навчальна книжка далеко виходила за межі потреб звичайної середньої школи. Глибокий коментар до історії українського письменства та зразки текстів, які подаються в уривках-оригіналах, а також тлумачний словник старих давньоруських слів надавали підручнику наукового значення. Літературний процес розглядається автором на широкому тлі української духовності, зокрема розвитку української освіти в різні часи.

Розділами цієї навчальної книжки є "Давня доба (віки XI-XV)" і "Середня доба (віки XVI-XVIII)". За жанрами та типами художньої творчості давня доба представлена церковним письменством, перекладною літературою, повчаннями та проповідями, житіями і легендами, літописами, посланнями і дружинним епосом. Середню добу представлено письменством першого відродження, творами представників Київської Академії, шкільною драмою й початками комедії, письменством історично-національної традиції, поезією мандрівних студентів та дяків і творчістю Г.Сквороди.

Періодизація української літератури у праці М.Возняка впливає з його наукових уявлень про закономірності розвитку історії українського народу, розвинутих в історичних працях М.Грушевського та в історико-літературних дослідженнях І.Франка. Методологічні підходи історика літератури пізніше явно не влаштовували радянських літературознавців, які охрестили його принципи аналізу української літератури буржуазно-націоналістичними, такими, що ворожі вимогам радянської науки.

Особливо гострій критиці піддавалися погляди вченого на автохтонність українського народу та споконвічність української мови, яка виникла ще в доісторичний період, а не в середні віки, як це стверджували радянські вчені. "Зрозуміло, — писав зверхньо один із них, — що, на думку М.С.Возняка, і українська мова є "споконвічною" мовою Київської Русі, а література Київської Русі — "специфічно" українською літературою, продуктом "специфічного українського національного духу, так само, як і найдавніший билинний епос. Великороси прийняли, мовляв, "готову" українську культуру і літературу і "пристосували їх до свого особливого характеру" [25, 81].

Утвердження ідеї споконвічності українства на своїх землях явно не подобалося адептам радянського літературознавства, які разом із владою плекали антигуманну ідею створення єдиного радянського народу, звичайно, з єдиною російською мовою спілкування, народу, позбавленого власної історичної пам'яті та національної свідомості.

Хоча "Історія літератури" М.Возняка написана на початку 20-х рр., вона була для радянської науки більмом в оці і в пізніші часи, аж до розвалу СРСР [26]. Тому радянські літературознавці не забували підтверджувати свою лояльність до влади саме на критиці поглядів М.Возняка, тим паче, що галицький літературознавець був живий до поч. 50-х рр. і доступний для їхньої глобальної критики. Такий щасливий момент вони ніяк не могли ігнорувати і по черзі протягом десятиріч, уже й після смерті літературознавця, вправлялись у демонстрації вірності марксистсько-ленінській ідеології. Деякі з них навіть вимагали публічного каяття перед усім народом: "Але для

того, щоб усунути будь-які непорозуміння, — виголошував у 1950 р. дійсний член АН УРСР М.К.Гудзій, — і для того, щоб, спираючись на науковий авторитет М.С.Возняка, апологети українського націоналізму не знаходили собі підтримки в його працях, йому слід було б прилюдно відмовитись від тієї націоналістичної ідеології і від тих методологічних помилок, якими пройнята його книга" [27, 81].

До кінця 30-х рр. підручник-хрестоматія М.Возняка активно виконував у школах Галичини свою важливу науково-педагогічну справу: він формував історичний світогляд, національну свідомість і високі художні смаки підростаючого покоління українців на кращих зразках національної літератури.

Цікавою і, як виявилось згодом, вдячною справою було видання "Першої лемківської читанки" [28] для малої західної гілочки українського народу — лемків. Ця книжечка, що була розрахована на дітей і дорослих, знайомила їх із історією, культурою і літературою краю, давала спільні історико-етнічні ознаки, що органічно єднали Лемківщину з Україною. Вона була видана у Львові 1934 р. Іваном Тиктором у серії книжок бібліотеки "Наш лемко".

У читанці представлено ряд художніх творів, оповідань і віршів, лемківських письменників — В.Гливи, О.Костаревича, Ю.Тарновича, С.Верхоляка, Г.Маринді, Л.Гірняка та ін., з яких постає трагічна історія маленького народу, відірваного від матері-України. У читанці вміщено рекомендації для успішного ведення сільського господарства, як доглядати за худобою, як написати скаргу тощо. Є навіть анекдоти з народного життя.

Видання читанки для лемків носить прогресивний і гуманний характер, як і аналогічні видання для русинів-українців у Воєводині (СР Югославія, м. Нові Сад). Хоча ця частина українського народу географічно і відірвана державними кордонами від України і за довгий час цієї відірваності там розвинулася власна говірка й своєрідна літературна мова, все ж цей невеличкий народ не забуває свою давню батьківщину, шанує її мову і видатних письменників.

Слід зазначити, що до навчальних посібників, які використовувались на уроках літератури в Галичині, належали науково-популярні історично-літературні дослідження Б.Лепкого, що мали педагогічне призначення. Це, зокрема, "Начерк історії української літератури" (ч.1, 1909 р.; ч. 2, 1912 р.), "Маркіян Шашкевич" (1910 р.), "Нарис української літератури" (1930 р., польською мовою), "Наше письменство" (1941 р.).

Погляд на розвиток методики викладання української літератури в Галичині не може бути повним без урахування тогочасних досягнень методики польської літератури. Та історія впливів на розвиток вітчизняної методики літератури європейських досягнень ще чекає на своїх дослідників. Ми ж обмежуємося деяким переліком та коротким коментарем до праць польських вчених-методистів в Галичині, що до певної міри висвітлює контекст розвитку нашої педагогічної науки на поч. ХХ ст.

Так, зокрема, у польських школах Західної України вчителями-словесниками використовувались методичні праці таких вчених, як Е.Естковський ("Методика письма

і читання"), П.Хмельовський ("Методика історії літератури польської"), Л.Скочиляс ("Як пояснювати поетичні твори в школі", "Вивчення повісті в середній школі"), К.Войцецький ("Літературний розбір у школі. Підручник для вчителів") [29] та ін. Перелічені праці далеко не вичерпують методичних видань для польських вчителів-словесників, але вони, без сумніву, використовувалися польськими вчителями у кінці XIX — поч. XX ст. у Львові, де й досі з тих часів знаходяться у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника. Деякі з них були видані у Львові, деякі — в інших містах Польщі. Загальна їхня спрямованість полягає в допомозі вчителям у викладанні польської літератури: її історії та деяких жанрів.

Так, у посібниках Л.Скочиляса "Вивчення повісті в середній школі" вирішуються актуальні для того часу проблеми навчально-виховного характеру, зокрема такі:

1. Критика звичайних методів вивчення літератури.
2. Гедонізм як наступність асиміляції.
3. Зміни психіки молоді під впливом гедонізму.
4. Бібліотека — осередок контролю за учнівськими враженнями.

Автор "Літературного розбору в школі" К.Войцецький розглядає проблеми вивчення польської літератури як специфічного шкільного предмету з урахуванням досвіду вивчення словесності у кількох країнах Європи: у Франції, Швейцарії та Німеччині. Він аналізує програми з літератури та розглядає вимоги до викладання літератури міністерств освіти цих країн, зміст шкільних реформ і найбільш відомі дискусії з приводу викладання літератури як шкільного предмета.

Сьогодні вершинним досягненням польської педагогічно-методичної і літературознавчої думки є видання 2001 р. "Metodyka literatury" у 2-х томах. Здобутки польської науки середньої і вищої школи в галузі літературної освіти за понад 150 років тут представлено повно і широко. З цього видання можна скласти уявлення про вагомі досягнення польської науки, а також відчутти гостру необхідність порівняльного аналізу досягнень польської та української наукової думки в цій галузі народної культури.

Отже, методика і практика вивчення рідного письменства в Галичині в першій третині XX ст. знаходились у колі європейських традицій вивчення літератури, орієнтувалися на них, створюючи власну теорію вивчення рідної літератури і власні підручники з цього предмета для школи.

У Галичині ще з середини XIX ст. видавалися читанки найрізноманітнішого спрямування і призначення, вони використовувалися і в перших десятиліттях XX ст. і поділялися на:

- навчальні книги — підручники для всіх типів шкіл та гімназій, для професійної освіти;
- для дошкільного і позашкільного читання;
- читанки для родинного читання;
- книги-читанки для дорослих з різноманітними освітніми завданнями: етнічно-національними, професійними, побутовими (для селян і міщан) та ін.

Західноукраїнська освітянська думка протягом десятиліть плекала і розвивала

підручник із літератури. За свідченнями сучасного дослідника галицьких читанок Г.Корнеевої, з 1850 по 1939 рр. у бібліотеках Львова було розшукано і досліджено близько 130 видань та перевидань українських читанок, друкованих спочатку у Відні, потім у Львові, а в поодиноких випадках у Станіславі, Косові, Коломиї, Володимир-Волинському [30, 75].

Протягом першої третини ХХ ст. змінювалася тематико-жанрова структура читанок, галицькі вчені і методисти поступово переходили від уявлень про вузько-локальний характер літератури, обмежений західноукраїнським регіоном, до розуміння загальноукраїнського літературного процесу. Якісно змінюється у навчальних книжках із літератури культура мови: вона стає на початку ХХ ст. загальноукраїнською. Вдосконалюється спосіб подання матеріалу, тематико-жанровий підбір творів для вивчення, враховуються психолого-вікові особливості дітей різного віку. До шкільних читанок і підручників із літератури активно включається дидактичний апарат, що інтенсифікує навчання і розвиває самостійність мислення учнів.

Читанки і підручники з літератури в першій третині ХХ ст. виконували у західноукраїнському суспільстві важливу роль національної освіти і виховання, сприяли розвитку естетично-художніх смаків та формуванню історичної пам'яті.